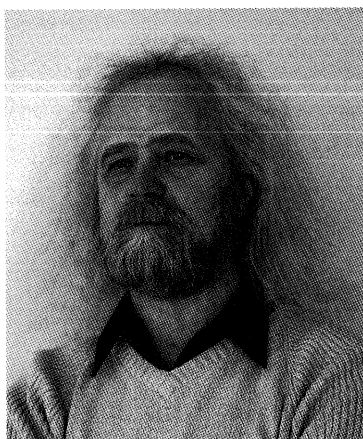

Kungen kommer!

Regional representation i kungabesök

ALF ARVIDSSON är professor i etnologi vid institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet. Han har bl.a. skrivit *Folklorens former* (1999) och *Musik och politik hör ihop: Diskussioner, ställningstaganden och musikskapande 1965–1980* (2008), och driver f.n. ett forskningsprojekt om jazzmusikens etablering som konstform i Sverige.

Kungen förklaras ofta som en representant för Sverige – men en stor del av hans verksamhet handlar om att befinnas i situationer där Sverige representeras för kungen. Som vanligt i ritualer aktualiserar kungabesök multipla förståelse-dimensioner; en sådan innefattar geografiska ordningar och regionala identiteter. I *Västerbottens-Kuriren* den 3 september 2008 finns en sammanställning över kung Carl XVI Gustaf:s officiella besök i Västerbottens län, totalt ett tjugotal sedan 1976. Anledningarna till besöken varierar, men hänger ofta samman med någon invigning, lokal högtid eller annan ritual, om det inte är uttalat ett besök i länet eller på en bestämd ort (t.ex. som del av Eriksgata, 1–4 juni 1976). Att en sådan lista sammanställs och presenteras som meningsfull information för en västerbottnisk läsekrets är intressant, likaså att kungabesöken som regel blir förstasidesmaterial i lokalpressen. (Skulle Stockholms tidningar uppmärksamma kungens verksamhet i Stockholms län på liknande sätt?) Här vill jag, inspirerad av "kritisk geografi" (exempelvis Harvey 2002), analysera hur kungabesöken och den lokala rapporteringen kring dem används för att skapa den geografiska identiteten "Västerbotten". Som underlag har jag använt tidningarna *Västerbottens-Kuriren*, *Västerbottens Folkblad* (Umeåbaserade) samt i viss mån *Norra Västerbotten* (Skellefteå).

Konstruktionen av platser och regioner har varit ett etnologiskt intresseområde det senaste dryga decenniet (Häggström 2000, Kullgren 2000). Den ökande uppmärksamheten på turism bidrar också till att göra rumsliga konstruktioner intressanta. Vad som gör kungabesöken intressanta att studera i detta sammanhang är att de initierar och synliggör processer där länets identitet ska

kommuniceras utåt, mot en person som förkroppsligar "makten" i Stockholm. Kungabesöken kan benämnas som spektakel i ordets ursprungliga betydelse av något som iscensätts för att betraktas (jfr MacAloon 1984). Här handlar det om dubbla eller tredubbla perspektiv. Dels har besöken som genomförda program inslag som, uttalat eller inte, är delar av en representation av Västerbottens län inför kung och andra representanter för nationella maktcentra, press och allmänhet. I detaljutformningen av de rum och situationer

där besöken tar plats finns ytterligare möjligheter att förmedla budskap om länet. Dels är lokalpressens rapportering av kungabesöken en avspegling och utvärdering av hur länet presenteras, vilket riktas till en förutsatt läsaridentitet som "länsbo". Förutom det planerade programmet finns också ett betraktande av kungen som kung med som ytterligare en dimension; allmänheten ska kunna beskåda kungen och då om möjligt också intressera sig för det som kungen beskådar. Kungen fungerar alltså som samord-

ningspunkt i en uppmärksamhetsekonomi (jfr Lanham 2006); genom kungens närvaro skapas uppmärksamhet vilken kan riktas mot olika delar av innehållet i det i förhand bestämda programmet, dess genomförande eller mediebevakning.

En geografisk enhet kan karaktäriseras på flera olika sätt, och byggandet av geografisk identitet kan mer eller mindre ensidigt inriktas på någon av olika dimensioner: natur, samhällsstruktur och näringsliv, människor och deras värderingar, eller en kombination av dem – antingen enligt logiken finns det något som är ständigt närvarande och dominerande, eller genom skapande av kontrast till andra enheter. Finns det då någon regional särart för Västerbotten som är en självklar repertoar att aktualisera vid ett kungabesök? Länet karaktäriseras snarare av bristen på tydliga och etablerade symboler för självständig annorlundahet. När på 1980-talet ett arbete inleddes för att göra länet mer synligt (på riksnivå), så blev ett resultat en slogan, "Västerbotten – det kompletta länet" vilken å ena sidan signalerar att inget saknas, men å andra sidan inte gör någonting speciellt synligt. I motsats till t.ex. Jämtland finns inte någon tradition av att markera en vilja till självständighet (jfr Hansen 2003), utan det är som en integrerad (men inte tillräckligt uppmärksammas) del av Sverige som Västerbotten framställs. Det är inte kontraster mot de angränsande länen som odlas; i stället ansluter försöken att gestalta Västerbotten till en mer generell repertoar av bilder av Norrland.

SMÅFÖRETAGANDE OCH FRAMÅTANDA

En stor del av besöken kretsar kring företagande. Det kan röra sig om enskilda in-

dustrier som startar en ny tillverkning eller branschgemensamt utvecklingsarbete. Värt att märka är att länets största företag lyser med sin frånvaro: Volvo lastvagnar i Umeå, kraftpappertillverkningen Obbola Linerboard, Rönnskärsverken, gruvnäringen – företag som ingått i bilden av den ekonomiska basen i Sverige är inte representerade. I stället är det de små och medelstora företagen som dominerar. Budskapet om dem är att de siktar framåt, utvecklar nya produkter och produktionsmetoder (underförstått, är värda att satsa på i ett längre perspektiv; västerbottniska småföretag är med i utvecklingen). 1987 deltar kungen oannonserat i ett besök med Ingenjörsvetenskapsakademien i Skellefteå, på bl.a. Industriellt utvecklingscentrum och företagen Skega och Wallmarks såg. "Vi ville se exempel på högteknologisk utveckling. Dessutom är Skelleftebygden en typisk entreprenörbygd" kommenterade akademins preses Sten Gustafsson (VK 10 april 1987). En företagsinvigning i Tärnaby, tidstypiskt ett telecenter, sammankopplas med ett seminarium om "tillväxt och investeringsklimat på nya heta platser" med bl.a. arbetsmarknadsministern (VK 30 mars 1994).

Men det mer krassa, konstant omedelbara behovet av nya arbetstillfällen skiner också igenom bilden av långsiktigt utvecklingsarbete. "Vi behöver sågverk och plattfabriker här i glesbygden" säger Domänverkets chef (VK 17 augusti 1987). I rapporteringen från invigningen av ett teleserviceföretag i Tärnaby heter det att det "inte ska stickas under stol med att Storumans kommun och hela Västerbottens län åkte snålskjuts på den pampiga invigningsceremonin och tog tillfället i akt att tala om sina fördelar för 'höjdarna' utifrån. – Förhoppningsvis leder dessa kontakter till nya företagsetableringar här

i länet, säger länsarbetsdirektör Erling Jakobsson som var en av gästerna" (VF 30 mars 1994).

Vid sidan av träindustrin är turismen den näringsgren som återkommer flitigast under kungabesöken. 1978 deltar kungen i tjugofemårsjubileum för Hemavans högfjällshotell. 1985 invigs en ny vandringsled som del av Kungsleden ("en PR-dag för Sorsele som turistkommunen kan suga länge på", VK 24 augusti 1985). 2003 invigs ytterligare en vandringsled – då i samband med femtioårsjubileet för högfjällshotellet och ytterligare tre andra turismföretag: världshuset, Hotell Laisaliden och Lapplandsflyg.

NATUREN OCH DET EXOTISKA

Västerbotten (och dess turistnäring) består också till stor del av Naturen, eller snarare av olika sätt att organisera den. Vid invigningen av del av Kungsleden 1985 ingår också forsränning i gummibåt, en fiskerikonsult presenterar en metod för att kontrollera hur öringreproduktionen i en älv har lyckats och kungen får plantera in en fisk, upptagning i potatisbacken i Ammarnäs (VK 24 augusti 1985). 1987 invigs ett fjällskogsreservat i Storuman (under protester från bl.a. naturskyddsföreningen). Att denna sida av länet uppmärksammas anknyts också till kungens personliga intresse för natur, friluftsliv och miljöfrågor. Det faktum att kungen har en fiskestuga i Tärnaby (och alltså privat besöker Västerbotten många gånger) skymtar ibland fram i mediebevakningen, som för att förankra idén om stora västerbottniska naturvärden i kungen själv.

I de gängse stereotypa bilderna av Norrland ingår exotiserande drag, något som också utnyttjas i besöken. En del i att

uppmärksamma och presentera det exotiska består i att ge kungen ovanliga gåvor. Vid besöket i Lycksele under Eriksgatan 1976 fick kungen besöka Lycksele djurpark, och förärades då en slips av myskoxull. I slutet av juli 1978 i Hemavan får han och drottningen en hink med hjortron, plockade av kommunens kanslichef; 1985 i Ammarnäs får kungen en jakthatt i äkta renskins och ett syetui i horn till drottningen. En annan arena för att exponera det ovanliga är måltiderna (vilka ofta beskrivs i detalj i pressen) där renstek, fjällröding, och skogarnas bär och svamp återkommer – vilket också sammanfaller med de lokala turism-, restaurang- och livsmedelsbranschernas medvetna satsning på att lansera och utveckla en norrländsk profil.

SAMERNAS KONUNG

Kungabesöken är också tillfällen då samerna som grupp har möjlighet att bli synliga, och därigenom det faktum att Västerbottens län innefattar delar av Sami, samernas land. På Eriksgatan 1976 tillbringas några timmar i Ammarnäs, och där informerar samer om rennäringen, något som blir ett återkommande tema. I februari 2007 då renbetet förstördes p.g.a. för mycket snö och is tar kungen själv initiativ att bli informerad genom att resa till Lycksele och sammanträffa med renskötare. Besöken blir också ett tillfälle då en samisk kritik mot det svenska storsamhället kan artikuleras. 1985 berättade Johan Skum från Grans sameby berättade ingående om renskötselns villkor "och betonade att det skett många intrång som naggat näringen i kanten" (VK 24 augusti 1985). Besöken kan också användas för kommunikation till samer: när Domän-

verket hade invigning av ett fjällskogsreservat höll verkschefen tal där bl.a. de närvarande samerna försäkrades om att beslutet gynnade dem: "Nu behöver ni inte längre ängslas för era marker" (VK 17 augusti 1987). En representant för samerna i Storumans kommun svarade indirekt via medierna med att [vi hälsar] "reservatets tillkomst med glädje och tycker att det är ett steg i rätt riktning" (VF 18 augusti 1987). Samer är också närvarande i olika programpunkter: sång av samiska barn, jojk, uppvisning av same-slöjd, "röding gravad på lapskt vis" (VK 26 augusti 1985). Kungen får kasta lasso och tillsammans med drottningen åka släde dragen av ren – det sista 2002 då han inviger samiska veckan i Umeå. Genom kungabesöken blir samerna som etnisk grupp synliga och inkluderade i det svenska samhället – samtidigt som också underordningen bekräftas.

FORSKNING OCH KULTUR

I offentliga framställningar om Västerbotten tonar forskning och kultur fram allt starkare – något som passar väl in med de viktiga roller som drivande faktorer i det nutida samhället som tillskrivs dem (t.ex. Florida 2005). Kungen ensam eller tillsammans med drottningen har gjort flera besök på Umeå universitet i samband med årshögtider och promotioner, och även till forsknings- och utbildningscentrat Campus Skellefteå. 1985 och 1989 går särskilda besök till dåvarande FOA, Försvarets Forskningsanstalt, och dess anläggning i Umeå som hade en högteknologisk nystartad och världsledande verksamhet med att identifiera strids-gaser; 1989 var besöket integrerat i ett internationellt symposium konferens om ke-

miska stridsmedel, vid Umeå universitet; vid båda tillfällena gav medierna utförlig rapportering om verksamheten vid FOA i Umeå. I samband med universitetsbesöket 2004 invigde kungen ett internationellt miljöseminarium⁸ där huvudtalare var innehavaren av konungens professur i miljövetenskap – återigen en påminnelse om kungens personliga intresse för natur- och miljöfrågor. Kulturinslag – musik, dans, konstutställningar etc – ingår i de flesta av besöken; mer central position får de främst i form av invigning av Norrlandsoperans nya lokaler samt invigning av samiska veckan i Umeå (VK 4 mars 2002). Kulturen är ständigt närvarande men i regel underordnad.

REGIONALA IDENTITETER

Det går att urskilja åtminstone fyra stereotypa bilder av norra Sverige som undertexter till hur länet och dess orter gestaltas i kungabesöken. Ett är Framtidslandet – området med många outnyttjade resurser och med en framåtanda. Vad som utgör basen för framtiden har växlat genom sek-lerna, från Axel Oxenstiernas formuleringar om ett Indien inom Sveriges gränser, över det sena 1800-talets skogs- och pappersmasseindustri, till 1900-talets fokus på malm och vattenkraft. I det sena 1900-talet har i stället en diversifierad industri med småföretagande kommit i förgrunden (jfr Sörlin 1988). En annan bild, som inte lika gärna presenteras vid kungabesöken, är Norrland som problemområde. Här finns från förra halvan av 1800-talet berättelser om nöden och barkbrödsdieten, TBC, och de senaste decennierna framför allt arbetslösheten.

Den tredje är den av "örörd" natur eller av en plats där människor lever i samklang

med naturen. Här ingår det exotiska Lapponia, Europas sista vildmark, där samerna kommer i förgrunden – om de inte reduceras till vägvisare i den rena och oförstörda naturen. Slutligen (ibland sett som konsekvens av det föregående) är också Norrland säte för en personifierad kulturkritik: i Norrland är människor ärliga om än tystlåtna (inte skrävlande), lever nära naturen, uthålliga, autentiska. Den sidan får inte så stor plats i kungabesöken, men skymtar fram i presskommentarer om ”tydlig skillnad i umgängesvana” i samband med en middag med kommunalpolitiker, eller i humorns form när teatergruppen Pistvakt från Stockholm underhåller (VK 2 augusti 2003).

Ur ett regionalt perspektiv har kungabesöken en betydelse av att den högste representanten för centralmakten gör sig närvarande och möjlig att exponera sig inför. I enlighet med att uppmärksamheten på kungen riktas indirekt mot (föremålet för) kungens uppmärksamhet, blir varje kungabesök en möjlighet att ”sätta Västerbotten på kartan”. De versioner av Västerbotten som presenteras domineras då av kunskap och forskning, särskilt med högteknologisk inriktning; entreprenörskap; turism och natur – både en avspeglning av vilka nyckelord som är aktuella i samhälls- och framtidsdiskurser, och av vilka egenskaper som historiskt förknippas med länet. Att ”orörd natur” och ”högteknologi” förekommer sida vid sida blir snarare en framställning av heterogenitet och spänningar, än av en tydlig och enhetlig regional identitet.

REFERENSER

- Florida, Richard, 2005. *Cities and the Creative Class*. New York: Routledge.
Hansen, Kjell, 2003. ”Festivaler, platslighet och

- det nya Europa.” I: Hansen, Kjell & Salomons-son, Karin (red.), *Fönster mot Europa: Platser och identiteter*. Lund: Studentlitteratur, s. 167–199.
Harvey, David C. m.fl. (ed.), 2002. *Celtic Geographies: Old Culture, New Times*. London: Routledge.
Häggström, Anders, 2000. *Levda rum och beskrivna platser: Former för landskapsidentitet*. Stockholm: Carlssons.
Kullgren, Carina, 2000. *Ack Värmeland: regionalitet i diskurs och praktik*. Göteborg: Etnologiska institutionen, Göteborgs universitet.
Lanham, Richard, 2006. *The Economics of Attention: Style and Substance in the Age of Information*. Chicago: University of Chicago Press.
MacAloon, John J., 1984. *Rite, Drama, Festival, Spectacle: Rehearsals Toward a Theory of Cultural Performance*. Philadelphia: Institute for the study of human issues.
Sörlin, Sverker, 1988. *Framtidslandet: Debatten om Norrland och naturresurserna under det industriella genombrottet*. Stockholm: Carlssons.

SUMMARY

The King is Coming!
Royal Visits as Regional Representation
(Kungen kommer!
Regional representation i kungabesök)

A Royal Visit to the provinces is a situation where geographical order and regional identities are visualised within an attention economy centering around the king. This study deals with the 22 official visits by the king to the county of Västerbotten during the years 1976–2008, as represented in local press, and analyses what images of the county that are put forward. Strong emphasis is put upon high-technology industrial production, tourism and entrepreneurship, thus answering to current Swedish discourses on tomorrow's society; both as part of this and as independent themes Nature and the wilderness are also heavily exposed.

Keywords: royalties, regionality, ethnicity, development, representation.

Alf Arvidsson, *Ethnology, Department of Culture and Media Studies, Umeå University, Umeå, Sweden.*